

AVUSTURYA'LI DİPLOMAT
ANTON VON PROKESCH-OSTEN (1795-1876)
VE T Ü R K İ Y E

SELÇUK ÜNLÜ*

19. asrın başlarında Osmanlı Devletinin başında, yenilik taraf-tarı Sultan II. Mahmud (1808-1839) bulunmaktadır. Batı'ya açıl-maya yönelik reformları, 1820 lerde Avrupa'nın bilhassa Rusya'nın desteğinde Yunan isyanının başlaması (12.2.1821), Türkiye'nin Avrupa devletleri karşısında zayıf düşmesi gibi durumlar, Batı'da gözleri Türkiye'ye çevirir. Avrupa devletleri Doğu'ya açılma politi-kalarında adeta birbirleriyle yarışa başlarlar. Avusturya, yetiştirmiş olduğu diplomatlar sayesinde elini çabuk tutar ve öne geçer. Bu yıllarda, 1809 dan beri Avusturya'nın başında şansölye Fürst Klemens von Metternich (1773-1859) bulunmaktadır. Aynı yıllarda üç büyük Avusturya'lı aynı sahnede, fakat farklı görevlerle Türkiye'ye gelirler. Bunlardan ilki, Türk okurunun yakından tanıdığı ve 1827-1835 yılları arasında o zamana kadarki Osmanlı Tarihi'ni yazan Joseph von Hammer-Purgstall (1774-1856), diğeri, daha önce [bu satır-larda] kendisinden bahsetmiş olduğumuz Jacob Philipp Falmerayer'dir (bkz., Selçuk Ünlü, *J. Ph. Falmerayer ve Türkiye, TDAD*, İstanbul 1982 Şubat Sayısı, Nr. 16). üçüncüsü de, Metternich'in desteğiyle ilk defa 1824-1830 tarihleri arasında gemiyle Doğu Akdeniz'e açılan ve Türkiye'ye gelen Anton von Prokesch-Osten (1795-1876) dir.

Prokesch, Şark'ı derinliğine ve bütün yönleriyle tanıyan ender insanlardan biridir. Doğu Akdeniz'e açılma gayesi, bahriye konusunda bilgilerini genişletmektir. Türk'ler, Araplar ve Yunanlılar arasında yaşar. Şark üzerine eserler verir. Bunlardan en güzeli 1831 tarihinde yayınlanan "Reise in das Heilige Land"dır (Mukaddes Ülkeye Yolculuk). Türklerin söz konusu edildiği eseri ise, "Denkwürdigkeiten aus dem Orient"tir (Şark'tan Hâtıralar, 1831).

* Doç. Dr. Selçuk Ünlü, Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dekan Yrd., Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi.

Prokesch, Şark'a gerekli bilgilerle donatılmış olarak gelmiş ve daha önce Viyana'da Hammer'in evini ziyaret etmiştir.¹

Hammer, aynı yıllarda, 1827 de başlamış olduğu "Osmanlı Tarihi'ni" bitirmek üzeredir.²

13 Ağustos 1824 de Doğu Akdeniz'e "El Veloce" gemisiyle açılır. Bu gezisi, 1830'a kadar altı sene devam edecektir. Doğu, bütün renkleriyle gözlerinin önünde uzanmaktadır. Böylece, hasreti gerçekleşmiş olmaktadır. Birkaç hafta sonra Çanakkale önlerindedir. Bu arada kendisi gibi bir filhellenist (Yunan hayranı ve dostu) olan ve Yunan savaşları sırasında 1824 de ölen İngiliz şairi Lord Byron'un (1788-1824) Missolunghi'deki ölüm odasını ziyaret eder.³

28 Ekim 1826 da Prokesch'i İstanbul'da görürüz. 1826 senesinin Kasım ayı ortalarında İzmir'dedir. İzmir, onun Orta-Doğu gezilerinin çıkış yeridir. Bu arada Selçuk'a (Efesus) da uğrar.

Esasen buraları yunan dostu ve hayranı gözüyle adım adım dolaşır. Zaten eserlerinde Türk ve Türkçe isimlere hemen hiç rastlanmaz. Mânen eski, klasik çağda dolaşır. Buraların Yunanca isimlerini kullanır. 1826 da, Mısır'a da gelir. Mısır bu yıllar Avusturya, hatta bütünüyle Avrupa'nın dikkatini çekmektedir. Avrupa basınında Mehmet Ali Paşa (Mısır valisi) hakkında öğücü yazılar çıkmaktadır. Bunları yazanların başında, kendisinden bir başka yazımızda bahsedeceğimiz, Fürst Hermann von Pückler-Muskau'da vardır ve "Aus Mehmet Ali's Reich" (1836) (Mehmet Ali'nin Ülkesinden) adlı dört ciltlik büyük eseriyle ün yapmıştır. Mehmet Ali'nin yüceltilmesi kasıtlıdır ve Osmanlı Devletine karşı yapılmaktadır. Aynı yıl (1826) "Denkschrift über die Möglichkeit der militärischen Eroberung der Europäischen Türkei durch die Russen" (Türkiye'nin Avrupa Yakasının Ruslar Tarafından Askerî İstilasî İhtimalleri Üzerine Mülâhazalar) konulu eserini yazar. Bu eser politik ve askerî çevrelerde büyük ilgi uyandırır ve onun akademik kariyerine müsbet etki yapar.

¹ Mikoletzki, Leo, Anton von Prokesch-Osten, *Jahrbuch der Grillparzer Gesellschaft* 3. Folge, Bd. 12, 1976, s. 188.

² Berger, Anton, *Anton von Prokesch-Osten, Ein Leben aus Altösterreich*, Graz-Wien-Leipzig, 1921, s. 28. krş. Fr. Enger-Janossi, *Die Jugendzeit des Grafen Prokesch-Osten*, Innsbruck 1938, s. 18.

³ Berger, Anton-Janossi, Engel, aynı eser, s. 45 ve devamı, krş. W. Weiblinger und Wilhelm Müller, *Lieder der Griechen 1825*, Missolunghi bölümü.

Aynı günlerde Avusturya, Osmanlı hükümeti ve Mehmet Ali arasındaki sürtüşmelerde, siyasî bir müdahalede bulunur. Bu, Avusturya açısından müsbet bir puan getirir ve Prokesch'in hizmeti olarak takdirle karşılanır.⁴

Prokesch, 1832 den sonra bir süre, Avusturya'nın bir numaralı devlet adamı Metternich ile yazışır ve kendisine Türkiye ve Yunanistan ile ilgili kıymetli bilgiler aktarır.

1829 larda Filistin'dedir. Yırtılan Avusturya konsolosluk bayrağının yerine törenle çekilmesi için Paşa Jean D'Arc'ı ikna eder. Aynı yıl Viyana'da "Erinnerungen aus Kleinasien und Aegypten" (Mısır ve Küçük Asya'dan (Türkiye) Hâtıralar) adlı eseri yayınlanır.

22 Haziran 1830 da Avusturya'nın Graz şehrinde aslen Napolyonun oğlu, Bavyeralı Reichstadt Dükü ile tanışır. Sonradan bu Yunan tahtına oturacaktır. Bunda Prokesch'in rolü çok büyüktür.

1832 de, Türkiye-Mısır arasındaki ihtilâfi gidermek üzere, İskenderiye'ye gönderilir. Çünkü Metternich, onun kabiliyet ve nüfuzunu kavramıştır ve Avusturya, yabancı bir müdahaleyi önlemek istemektedir.

29 Temmuz 1834 de, Osmanlı devletinin durumunu ve Yunanistan'ı iyi tanıyan bir diplomat olarak, yetkili bakan ve Avusturya sefiri sıfatıyla Atina'ya atanır. Prokesch, Yunanistan'a sahip çıkmak ve yardım etmek fikrindedir. Fakat onların Avrupa'da yüceltikleri kadar olmadıklarını itiraf ettiğine aşağıda şahit olacağız. Atina sefirliği 1834-1838 arasındadır. Bu arada "Geschichte des Abfalls der Griechen vom Türkischen Reich im Jahre 1821 und der Gründung des Hellenischen Königreiches aus diplomatischem Standpunkte," (Yunanlıların 1821 de Türk İmparatorluğundan ayrılma-larının ve diplomatik açıdan Hellen Krallığının kuruluşu tarihi) adlı eserini yazar. Eser 6 cilt olup, 1867 de yayınlanır. Bu, Hammer'i bile kıskandırır.⁵

1853 de patlayan Kırım harbi aslında bir Avrupa harbidir ve Türkiye uğruna yapılmaktadır. Prokesch, Türkiye'nin Avrupa'nın menfaatine, (o günler için Avusturya'nın) elde tutulması fikrindedir.

⁴ Bericht bei Berger, Anton, s. 62.

⁵ Joseph von Hammer-Purgstall, *Erinnerungen aus meinem Leben, 1774/1856*, bearbeitet und herausgegeben von Reinhard von Bachofen von Echt, Wien und Leipzig, 1940, s. 290.

Avusturya imparatoru Franz Joseph'in isteği üzerine 20 Aralık 1855 de Avusturya sefiri olarak (60 yaşında) Bâb-ı Âli'ye atanır. Zamanın Türk sultanı Abdül Mecit'tir (1839-1861). Bâb-ı Âli nezdinde Avusturya'nın itibarını Avrupa devletlerinin üstüne çıkarır.⁶ 1872 ye kadar Avusturya sefiri olarak İstanbul'da kalır. Fakat 77 yaşına gelmiştir. Yaşlı ve yorgundur. Aktif hizmetten çekilme zamanının geldiğine inanır. 1 Ocak 1872 de Viyana'ya dönerken, zamanın Türk Sultanı Abdülaziz (1861-1876) tarafından "kendisinin ve Türkiye'nin en büyük ve en sadık dostu" olarak ve manevî değeri çok yüksek Türk liyakat nişanı ve birçok kıymetli hediyelerle uğurlanır.⁷ Prokesch, 6 Ocak 1872 de İstanbul'u terkeder. Türkiye'yi bir daha görmeyecektir. 26 Ekim 1786'da Viyana'da ölür. Mezarının başında onun Şark'ı gerçekten takdir ettiğinin ifadesi olarak "ex orient lux" (Işık Şark'tan Gelir) ibaresi yazılıdır.

Batı Anadolu kıyılarını bir Yunan dostu olarak gezen ve buraları eski klasik çağdaki haliyle tanıyan ve tanıtmak isteyen Prokesch, Türk insanı hakkında çok az bilgi vermektedir. Çünkü bir deniz subayıdır, gezileri umumiyetle denizde geçmiş olup, Türk insanıyla teması azdır. İstanbul'da bulunduğu sayılı günlerde de daha ziyade azınlık Rum, Ermeni ve Yahudi'lerle münasebet kurar. Türk insanı hakkındaki beyanlarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

Türkler, sabah erken kalkan bir millettir. Çünkü Türk insanı üzerine sabah güneşinin doğmasını sevmez. Türk insanı, sabahın tazeliğini, ağarmakta olan günün serinliğini tadacaktır.⁸

Prokesch, bahriye subayı olarak denizde bulunması dolayısıyla, ancak Batı Anadolu kıyılarındaki Türkleri görür. Türkler hakkında fazla teferrüata giremez, batı Anadolu kıyılarını da Yunanca adlarla verir: Hierapolis (Pamukkale), Smyrna (İzmir), Ephesus (Selçuk) gibi...

Buraları gezerken tarihteki önemlerine temas eder. Efsaneler anlatır. Sanki bir seyyah değil, arkeoloğ ve sanat tarihçisidir. Buraları hakkında çok okumuştur. Daha önce buraları hakkında eser yazmış Avrupalıların verdikleri bilgilerin doğruluk derecesini araştırır.

⁶ Mikoletzki, aynı eser, s. 202.

⁷ Mikoletzki, aynı eser, s. 203.

⁸ Anton von Prokesch-Osten, *Sämtliche Werke, Denkwürdigkeiten und Erinnerungen aus dem Orient*, Stuttgart 1836, 3 cilt, cilt 2, s. 82.

1830'larda buraları gezerken, mânen binlerce yıl gerilerde Yunan mitolojisinin kaynaklarından. Batı Anadolu'da Türkmenlere rastlar ve bunların arasında, kök akrabalığından başka (Stammesverwandschaft) bir bağ bulunmadığını ileri sürer. Bunlar, çadırlarını yan yana kurarlar ve karşılıklı olarak (imece usulü) birbirlerinin işini görürler. Anadolu'nun isteplerinde toprak sahibi olmaksızın, sürüleriyle birlikte arzu ettikleri gibi dolaşırlar. Bütün yeryüzü sanki onların mülkü gibidir.⁹

Kıyafetlerine gelince: Türkler yüksek bir kavuk giyiyorlar. Bu, ince, sivri bir başlık olarak son bulur, başın üzerinde eğri durur, kırmızı altın ibrişimli fes, (orta kısım) dar ve kısadır. Bir kanat gibi geriye yöneliktir. Paçaları dar pantolon aynı şekilde bedene oturmakta, paçalar sadece dizlere kadar uzanmaktadır, kalça etrafında genişleyip katlanmaktadır. Baldır ve ayaklar bir çift hafif sandala basmaktadırlar. Silahlarını geniş kemer içinde taşıdıkları ve geniş kırmızı bir kaftanın, üst kılıf (üstünlük) teşkil ettiği malûm. İzmir ile Selçuk arasındaki Türkleri bu kıyafet içinde gördüm (Prokesch, cilt 2, s. 153)

Yukarıdaki kıyafet tasvirinden Prokesch'in mezkûr bölgede, Ege zeybeklerini görmüş olduğu neticesini çıkarabiliriz. Prokesch'in İstanbul'a da uğradığını yukarıda belirtmiştik. İstanbul'un tarihî güzellikleri, Boğaziçi, camilerimizin sanat değeri, şehrin tarihî ve o zamanki hali, Türklerin mukaddes telâkkî ettiği yerler, (Eyüp Sultan Türbesi gibi) mesire yerleri (Karaca Ahmet Mezarlığındaki gölgesi serin serviler), tarihî çınar ağaçları, köşkler, zenci halayıklar, 1826 Ekim ayı sonları bulunduğu bu şehirde Prokesch'i çok etkilerler.

Yazar, âdet olduğu üzere, gezmiş olduğu yerlerin adlarını ve durumlarına temas ediyor ki, esas hususiyeti de budur (cilt 1, s. 404).

Okuyucuyu, zaman zaman, İstanbul'da yüzyılların gerisine, hatta eski çağlara götürüyor. İstanbul'da tımarhaneye de gidiyor. Kalın duvarlı ve demir parmaklıklı pencerelerin gerisinde, elleri ayakları kalın zincirlerle bağlı hastalara bakarak,

“Die Welt ist nicht so arm, so elend” (cilt 1, s. 407)
(Dünya öyle fakir öyle sefil değil)

diyor. Prokesch, İstanbul'un yeryüzünde eşsiz bir şehir olduğunu

⁹ Prokesch, *Werke*, cilt 2, s. 151.

teslim ediyor. Yazar, şehrimizi tarihi ile münasebet halinde seviyor ve bunu itirafla,

Ich mag keine Stadt sehen, ohne ihre Geschichte zu kennen
(cilt 1, s. 406)

(Tarihiyle ünsiyetim olmadan bir şehiri görmek istemem)

demektir.

“Istanbul ist die schönste Stadt der Welt” (cilt 2, s. 498)
(Istanbul, yeryüzünün en güzel şehridir)

der.

Yazılarında hitabettiği kimseyi, Türkiye’de âdeta gezdirir gibidir. Türkiye hakkında notlarını muhtelif yerlerden (İzmir, Büyükdere, Pera (Beyoğlu) v.s.) yazdığı mektupları teşkil eder. Şehrin tarihî yapıları hakkında bilgi veren mihmandar gibidir. Yazar, Bizans ve Osmanlı tarihini çok iyi bilmekte ve kronolojik olarak anlatmaktadır. İlgili yerlerde Hammer’den me hazlar vermekte, yapıların tarih içindeki ve zamanındaki adlarını,

Mevlânâ, Yeni Kapı (cilt 1, s. 422)

yanyana vermekte, bazan da bu isimlerin Rumca adlarına temas etmektedir:

Topkapı: Tor des Heiligen Romanus (Mukaddes Romanus Kapısı) gibi (cilt 1, s. 422).

Prokesch, Topkapı sarayını gezerken fiskiyeli Harem’e gider.

Türklerin buraya ‘Bahçe’ dediklerini duyar. Notlarında İstanbul’un pek çok sayıdaki tarihî camilerini zikreder (cilt 1, s. 434). Bu arada İstanbul’daki Darphaneyi de gezer ve Türk para birimlerinden söz eder. Bu vesileyle, İstanbul’da kuyumculuk yapan Rumların, Türk altınını sahteletştirdiklerini görür ve üzülenek, bu işin Türk parasının altın olarak değerinden kaybetmesine yol açtığını kaydeder (cilt 1, s. 449) ve

“Komm, ich will dich führen”,

Die Genien der Vergangenheit seien mit uns” (cilt 1, s. 451)

(Gel, seni gezdireyim, geçmişin yaratıcı ruhları bizimle birlikte olsunlar)

diyerek, İstanbul’dan çok etkilenmiş olduğunu itiraf eder.

Prokesch de, Pückler-Muskau ve diğer bazı yazarlar gibi, mezarlıkların Türklerin çok sevdikleri mesire ve tenezzüh yerleri olduklarına dikkat eder. Mezarlıkların gölgeli serin (Krş. J. Brest, Gartenlaube, 1897,) ¹⁰ havasını tadınca, bunu anlamının kolay olacağını belirtir.

Türklerin bitki dünyasına duydukları ilginin gerçekten dokunaklı olduğunu müşahade eden yazar, bunun Türk'lerin diniyle ilgili olduğunu belirterek,

“Yaş ağacı kesmek, Türkler için bir cinayet işlemek kadar büyük suçtur”

der. İstanbul'da, gövdesi evin avlusunda, dalları çatıyı kaplamış bir çok ağaç (çınar) görür. Türklerde ağacı, bitkiyi sulamak çok sevaptır” der (cilt 1, s. 480).

Bununla ilgili olarak bir Yeniçerinin, rüzgârın ağaçları devirdiği haberini, büyük bir felâket olarak etrafa yaydığını belirtir. Yazar, Türklerin tevekkül sahibi insanlar olduklarını tesbit eder ¹¹.

Filhellenist duygular taşıyan Prokesch, Homer'in “Odysse” sinden pasajlar vermek suretiyle, Batı Anadolu kıyılarını eski Yunan mitolojisindeki halleriyle görmek ister.

Herodot, Hammer, Rokohl ve Spohen gibi gezgin ve tarihçileri de zikreder, Onların bilgilerinin ve beyanlarının doğruluğunu ölçer, kendi kanaatlarını da ilâve eder. Meselâ, Rokohl'a göre İzmir ne kadar nüfusa sahiptir, Prokesch ne tahmin eder? Filhellenist Prokesch, İstanbul'da daha ziyade Ermeni ve Rumlarla münasebet kurar. Türkiye'nin Rusya'ya göre takviye edilmesini Batı'nın menfaati için ister. Uzun yıllar Avusturya seferi olarak Atina'da bulunmuş olmasından (1834-1839) sonra, Yunan tahtına Bavyera'lı I.Ludwig'in oğlunu geçirtmesi, Yunanlıların arkasında Rusların yanısıra kimlerin olduğunu göstermeğe yeter. ¹²

Prokesch, bazan tarihî kitabeleri kopye eder, tarihî bir yapının boyutların ölçer, bunları daha öncekilerin beyanlarıyla kıyaslar. Bazan bir pazar yerini tasvir eder, şehrin nüfus yapısını verir. Kaç hristiyan, ne kadar müslüman olduğunu yazar. Tabiatın kucağında bulunduğu anlarda, Türklerin dere ve kaynak kenar-

¹⁰ J. Brest, *Gartenlaube*, 1897, Krş. Prokesch, cilt 1, s. 475.

¹¹ Prokesch, cilt 1, s. 481/82, Krş. Moltke ve Fallmerayer, 1835, 1845.

¹² Mikoletzki, Leo, *Jahrbuch der Grillparzer-Gesellschaft*, 1976, s. 192

rında nasıl da keyf çıkardıklarını düşünür.¹³ Yeşil rengin Kur'an'da yer aldığını belirterek, 18. sureyi misal gösterir.¹³ Bursa kaplıcalarından hareketle, Kur'an'da suyun herşeye hayat verdiğinin yazılı olduğunu, Türklerin de buna herkesten fazla riayet ettiklerini kaydeder.¹⁴

Aynı duruma Pückler-Muskau'da, Su Efsanesinde rastlıyoruz. Prokesch, bir nevi manzara tasvircisidir. Köy ve şehir isimlerini sıralar. Bazan da bir topoğrafıdır. Tepelerin yüksekliğini, vadi ve derelerin derinlik ve enini ölçer.

Prokesch, Osmanlı saray hayatı ve düzeni hakkında da geniş bilgi sahibidir (cilt 3, s. 145) Türklerdeki sünnet âdetlerine de yer veren yazar, Türk-İslâm şeri kanunları hakkında da geniş bilgi sahibidir (cilt 3, s. 206/220)

Görüşlerinde zaman zaman tarafsızlıktan ayrılır ve Yunanlı gözüyle görmek istediği Batı Anadolu kıyılarındaki tarihi yerlerin tahribatını Türklere yüklemek eğilimindedir. "1001 Direk" su sarnıcının (Yere Batan Sarayı) tahribatını Türklere Yüklemesi bunlardan biridir. (cilt 3, s. 243). Şehrin su ihtiyacı için birinci derecede önemli olan böyle bir yapının tahribi düşünülebilir mi? Bu bindiği dalı kesmek olmaz mı? Şark'a ilk açıldığı senelerde Osmanlı devletindeki çöküntüyü görebilecek kadar görüş sahibi olan Prokesch, 6 Mayıs 1826 tarihli mektubunda, Yeniçeriler mutlaka kaldırılması gerektiğine temas eder. Nitekim bu Ocak bundan birkaç hafta sonra kaldırılır bu da, 465 seneden sonra ancak Sultan II. Mahmud'a nasip olur. Askere avrupaî üniforma giydirilir ve orduda yeni düzenlemelere gidilir. Bir başka Alman yazarı da, aynı yıllarda Yeniçeri ocağının kaldırılmasına temas etmiştir.¹⁵

Peşin hükümlü Prokesch, Batı Anadolu kıyılarında oturan Türklerin buradaki tarihi eserlerin kıymetlerini idrak etmediklerini iddia ederek, parçalayıp ev yaptıklarını yazıyor (cilt 3, s. 378).

Yeniçerilerin kaldırılması Türk milleti üzerinde çok müsbet bir etki yapar. Adları bile anılmak istenmez. Bu, devlete, birkaç

¹³ Prokesch, cilt 3, s. 6.

¹⁴ Prokesch cilt 3, s. 92.

¹⁵ Stueglitz, Heinrich, *Selim der Dritte, Bilder des Orients* 1832, cilt 3, s. 59/257, Krş. Prokesch, cilt 3, s. 253.

yüz yıl daha rahat bir nefes ve sıhhatli bir ömür demektir (cilt 3 s. 408).

Türlere başkaldıran Yunanlının safında İngiliz ve Fransızların da bulunduğunu açıklayan Prokesch, yakından görmek ve tanımak imkânını elde ettiği Yunanlıların, Avrupada yüceltildikleri kadar asil olmadıklarını tesbit eder ve,

“Es wird eine Zeit kommen, wo die öffentliche Meinung die Griechen ebenso tief unter ihren Wert setzen wird, als sie dermalen dieselben überschätzt” (cilt 3, s. 537).
(Zaman gelecek, kamuoyu, Yunanlıların hiç de sanıldıkları değerde olmadıklarını anlayacak)

diyerek gerçeği sergilemektedir.

Hölderlin'in (1770-1843) *Hyperion* (1800) adlı eserinde görüleceği gibi, Türklerden ayrılan Yunanlıların, Rus boyunduruğunda esaretten başka birşey görmeyeceklerini farkedemeyen Prokesch, Yunanlıların Türklerle beraber olmalarının isabetli olacağını kaydetmektedir. (cilt 3, s. 538). Çünkü Yunanlıların iddia edildiği gibi, bir Türk baskısı altında değil, aksine bağımsız bir Türk eyaleti durumunda olduklarını itiraf edebilen Prokesch,

“Armes Griechenland, Du gehst aus dem Zustande einer türkischen Provinz in die russische Sklavenschaft über und wirst tausendmal mit Tränen im Auge und ohne Hoffnung im Herzen nach jenem sehnsuchtsvoll zurückblicken. Europa sieht Deinem Untergang zu und klatscht in die Hände: Befreiung Griechenlands!” (cilt 3, s. 549).
(Zavallı Yunanistan, bağımsız Türk eyaleti olmayı bırakıp, Rus esaretine sürükleniyorsun. Bir zaman gelecek gözünde yaşlar, kalbinde ümitsizlikle pişman olacak ve Türk himayesindeki günlerini hasretle arayacaksın, Avrupa da, el çırparak senin kurtulduğunu zannediyor!)

demekle, Avrupa'nın kışkırtıcı politikasının, Yunanlıların hiç de hayrına olmayacağını, aksine onları Rusyanın kucığına ittiğini belirtmektedir. Balkan ülkelerinin bugünkü durumu da bunu göstermektedir. Prokesch'in 16 Şubat 1826 tarihli mektubundaki,

“Seit mehreren Tagen haben die Griechen Karneval. Sie durchziehen in den drolligsten Verkleidungen alle

Stadt Tag und Nacht, viele tragen Hellenenkleidung. Die Türken lassen dies ohne die mindeste Beirung geschehen, sehen zu, lachen herzlich und machen den Spass mit. Obwohl beide Teile bewaffnet sind, hat doch nicht die geringste Unordnung stattgefunden. Unter Verhältnissen, wie die damaligen, würde in keinem Lande Europas diese Erscheinung möglich sein" (cilt 3, s. 558) (Yunanlılar günlerdir Karneval kutluyorlar. Gecegündüz demeden, en komik kıyafetler içinde şehri dolaşıyorlar. Bazıları da Helen elbisesi giymiş. Türkler buna aldırış bile etmiyorlar, karşıdan bakıyor, gülüyor, hatta bu şaklabanlıklara iştirak bile ediyorlar. Heriki tarafın silahlı olmasına rağmen, en küçük bir olay çıkmadı. Zamanın şartlarında hiçbir Avrupa ülkesinde bunu görmek mümkün olamaz)

diyerek, Türklerin idarelerindeki hoşgörü ve adaletlerini, filhellenist olmasına rağmen itiraf edebilmektedir.